

інтелектуальною розвагою, а й, насамперед, пересторогою від наслідків тоталітаризму.

Питання часу в романі постає як концепт прогресу людства, що не усвідомило уроків минулого і тому готове прийняти ідею тоталітарного управління світом, свідомо уникаючи можливості конструктивного вирішення протиріч, що накопичувалися віками між різними націями, країнами, верствами суспільства.

Література

Гольник, О. (2013). Жанрові особливості роману Ю. Щербака “Час смертохристів”. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*, 2, 13–19.

Ковалів, Ю. І. (2007). *Літературознавча енциклопедія*. Т.1. Київ: Академія.

Коскін, В. та Бондаренко, С. (2011). Юрій Щербак: Люди без моралі – це смертохристи. Інтерв'ю. *Українська літературна газета*. Відновлено з https://artvertep.com/news/17742_%E2%80%9CLyudi+bez+morali+%E2%80%93%93+ce+smertohristi%E2%80%9D.html

Стріха, М. (2011). Роман-пересторога Юрія Щербака. *Кур'єр Кривбасу*, 262–263, 309–313.

Щербак, Ю. (2011). Час смертохристів. Міражі 2077 року. Київ: Ярославів Вал.

Dmytro Hordiyevskyy

Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

The Genre of Dystopia in Yuriy Shcherbak's Works

The article is devoted to the actualization of time and space in the novel by Yu. Shcherbak Time of the Death Believers. Mirages of 2077. The prophetic nature of fiction and the peculiarities of the prospects for the development of society in times of uncertainty are investigated.

Key words: Yuriy Shcherbak, genre, novel, dystopia, cautionary tale novel, modern reality, character.

Добровольська А. О.

КЗ “Полтавський міський багатoproфільний ліцей № 1 імені І. П. Котляревського Полтавської міської ради Полтавської області”

Науковий керівник – Білик Н. І.

<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3253>

Збірка Сергія Жадана “Арабески” в літературно-культурному контексті

Сергій Жадан – один із найплідніших українських письменників, автор 14 поетичних збірок, двох драматичних творів, 6 романів, 5 збірок оповідань та ін.

Нова збірка “Арабески”, яка вийшла друком у вересні 2024 року, складається із 12 невеликих оповідань, об'єднаних мілітарною тематикою. С. Жадан уважає цю збірку своєю найкращою прозовою книжкою. У ній передано дух нинішнього воєнного часу “та його втому” (Павлова, 2024), її герої – українці, “ті, хто лишаються у своїх містах, і ті, хто виїжджають. Ті, хто воюють, і ті, хто ховаються. Ті, хто раптом виявляються беззахисними, безпритульними, змалілими, й ті, хто роблять більше, ніж можуть, бо не

можуть інакше. Ті, хто хочуть стерти пам'ять, і ті, хто не віддадуть ані клаптика власних спогадів” (Кравченко, 2024). “Жаданові «Арабески», – пише І. Котик, – про прифронтові міста загалом, про те, як змінилося життя у час війни, як змінився побут мешканців, яким є їхній теперішній внутрішній світ, які події визначають їхню долю” (Котик, 2024).

Термін “арабеска” в літературознавстві вживають на позначення “невеликих за обсягом художніх текстів, з елементами фантастики, несподіваною композицією, насичених іронічним пафосом, гротеском, зорієнтованих на ефект при поєднанні поетичних і комічних компонентів” (Літературознавча енциклопедія, 2007, с. 89), а первісна його дефініція – “орнамент, в якому використано стилізований рослинний, іноді геометричний мотив < ... >” (там само). Жанр арабески, за спостереженнями В. Просалової та Я. Григошкіної, “відкривав простір творчій уяві, давав змогу, як в орнаменті, нанизувати і варіювати компоненти, прикрашати художнє висловлювання, обривати чи відновлювати візерунок у будь-який момент, змушуючи читача домислювати кінець твору. Характерною ознакою арабесок була їхня відкритість і незавершеність, поетика недомовок, що змушувала читача на свій кшталт заповнювати текстові лакуни” (Просалова та Григошкіна, 2017, с. 53).

Назвавши так свою збірку, С. Жадан ніби спорудив місток до знакової в українській літературі новели М. Хвильового “Арабески” (1927), яка поклала “початок формуванню міського тексту Харкова. Українського Харкова. Нехай і на численних контрастах із Хвильовим, але “Арабески” Сергія Жадана якраз є свідченням того, що текст цей не обривається, а навпаки – триває, продовжує ткатися < ... >” (Жадан, 2024, с. 133). В інтерв'ю, розповідаючи про вибір назви збірки, письменник зазначав, що передовсім хотів через проведення літературних та історичних паралелей зіставити досвіди сучасного й тогочасного поколінь: “< ... > зрозуміло, що там більше символізму, відсилки до 1920-х років, до Харкова 20-х і до Миколи Григоровича, і до наших “перших хоробрих”. Великою мірою те покоління вийшло з окопів, з військового досвіду, і те, що вони прописували або свідомо замовчували, диктувалося їхнім досвідом війни, яка тривала кілька років. Тому цікаво було спробувати провести якісь паралелі з тими наративами, зіставити досвіди, показати, наскільки історія української літератури може римуватися і в чому ці рими будуть уже не точними й недоречними” (“Любов як велика відповідальність”. Жадан про нову книжку “Арабески”, 2024). Водночас С. Жадан мотивувався й “орнаменталістичністю” назви, “тому що книжка побудована так, що новели перетікають з однієї в наступну, з'являються ті ж самі герої за різних ситуацій, там перебивка ритміки та емоційних перепадів < ... >” (там само).

Зв'язком із М. Хвильовим алюзивність збірки не обмежується: 1835 року побачив світ однойменний цикл повістей і статей М. Гоголя, 1840-го – збірка оповідань Е. А. По “Гротески та арабески”, 1864-го – збірка повістей та оповідань Я. Неруди “Арабески”, 1923-го – оповідання С. Васильченка “Вечірні арабески”; 1993 року в Харкові був заснований Театр-студія “Арабески”, режисеркою якого донедавна була колишня дружина Сергія Жадана Світлана Олешко. С. Жадан також прямо говорить про, наприклад, зв'язок нової збірки з

однойменним театром: “Пригадую першу виставу, яка базувалася на болючих українських точках, що їх проговорювали Хвильовий, Симоненко, інші наші поети-інтелектуали ХХ століття. Цікаво порівняти сьогодинішній досвід із досвідом Харкова 30-річної давнини, бо час іде, місто дуже змінилося. Війна зламала образ попереднього Харкова і зараз формується щось абсолютно нове, цілком інакше. Усе це дуже важливо сьогодні фіксувати, вирізняти запам’ятовувати й озвучувати” (“Любов як велика відповідальність”. Жадан про нову книжку “Арабески”, 2024).

Тож “арабескність” збірки С. Жадана є багатошаровою. Вона зумовлена не лише алюзивністю, але й певною прив’язкою до орнаменталістики й до жанру, способом реалізації авторського задуму: оповідання цієї збірки “створюють химерний візерунок, окремі лінії якого переплітаються, підхоплюють одна одну і впізнають себе у взаємних відображеннях. < ... > передусім він складається з історій людей” (Meridian Czernowitz видає нову прозу Сергія Жадана – збірку оповідань “Арабески”, 2024). І. Котик зазначає, що “елементів, які насичують химерний “арабесковий” орнамент збірки, енна кількість. Крім рослинних, помітне місце займають образи тваринні < ... >” (Котик, 2024). Додамо, що в “Арабесках” С. Жадана нерозривно, часто абсурдно співіснують “вічні” образи – життя й смерті, дитинства й дорослості, батьків і дітей, війни й миру, світла й темряви тощо. Сама ж збірка є елементом “арабесок” загального літературного процесу, засвідчуючи його тяглість і змінність.

А. Кравченко завважує також етапність арабесок як вимушеного культурного й інтелектуального конформізму М. Гоголя, несправданих очікувань М. Хвильового та боротьби героїв С. Жадана за “справжню, не номінальну незалежність від Росії” (Кравченко, 2024). Дослідниця пропонує і таке трактування “Арабесок” названих вище авторів: “< ... > перепис змін, відбиток кожної з епох, що дійсно-таки з’являється раз на сто років” (там само).

Тож не погодимося з думкою І. Котика (Котик, 2024) про безпретензійність, неоригінальність збірки “Арабески” С. Жадана, відсутність будь-якого її зв’язку (крім назви) з однойменною новелою М. Хвильового.

Збірка “Арабески” маніфестує і тяглість суто Жаданової прози, причому, як не дивно, насамперед із її великим жанром – романом. Так досліджуючи структуру роману “Anarchy in the UKR” (2005), Я. Голобородько зазначає, що кожна з чотирьох частин цього твору складається з десяти компактних розділів – арабесок (або новелок, фресок), які являють собою “автономні мікрофабули зі своїми персонажами, зоровими ракурсами, асоціативно-рефлексійним топосом”, мають “стильову й свідомісну розкутість” і “доволі струнко підпорядковані < ... > більшим, власним частинам” (Голобородько, 2012, с. 31). Більшості арабесок в “Anarchy in the UKR” властиві “настрійовість, медитативність і віртуальні домислення вихідних ситуацій” (Голобородько, 2012, с. 33).

Отже, нова збірка С. Жадана “Арабески” має горизонтальний та вертикальний контексти. Горизонтальний полягає у відсиланнях до низки творів / збірок творів українських та зарубіжних письменників, до харківського

Театру-студії “Арабески” тощо, унаслідок цих алюзій і сама збірка стає елементом “арабесок” загального літературного процесу, засвідчуючи його тяглість і змінність. Вертикальний контекст – це жанровий зв’язок із розділами роману С. Жадана “Anarchy in the UKR”, спосіб реалізації авторського задуму через химерність “візерунку”, у якому тісно переплітаються, співіснують історії героїв, різноманітні образи тощо.

Література

- Голобородько, Я. (2012). Сергій Жадан: критична маса естетичних альтернатив. *Українська література в загальноосвітній школі*, 1.
- Жадан, С. (2024). *Арабески*. Чернівці: Меридіан Чернівці.
- Котик, І. (2024). “Арабески” Сергія Жадана: Орнамент прифронтового міста. *Читомо*. Відновлено з: <https://chytomo.com/arabesky-serhiia-zhadana-ornament-pryfrontovoho-mista/>.
- Кравченко, А. (2024). Тривка тканина української боротьби: як читати “Арабески” Сергія Жадана. *Українська правда. Життя*. Відновлено з <https://life.pravda.com.ua/culture/yak-chitati-arabeski-sergiya-zhadana-303844/index.amp>.
- Літературознавча енциклопедія* (2007). Ю. І. Ковалів (Ред.). Київ: ВЦ “Академія”, 1.
- “Любов як велика відповідальність”. Жадан про нову книжку “Арабески” (2024). *Українське радіо*. Відновлено з: <https://ukr.radio/news.html?newsID=105026>.
- Павлова, О. (2024). “Слово Боже – моя методичка”, або Чого чекати від нової книжки Сергія Жадана. *Сенсормедіа*. Відновлено з <https://sensormedia.com.ua/books/slovo-bozhe-moya-metodychka-abo-chogo-chekaty-vid-novoyi-knyzhky-sergiya-zhadana/>.
- Просалова, В. та Григошкіна Я. (2017). Арабески як авторські жанрові маркери і принципи побудови творів. *Дивослово*, 10.
- Meridian Czernowitz видає нову прозу Сергія Жадана – збірку оповідань “Арабески” (2024). Відновлено з <https://www.meridiancz.com/blog/meridian-czernowitz-vydaie-novu-prozu-serhiia-zhadana-zbirku-opovidan-arabesky/>.

Anna Dobrovolska

**Municipal Institution “Poltava City Multidisciplinary Lyceum No. 1 Named After
I.P. Kotliarevsky of Poltava City Council of Poltava Region”
Serhiy Zhadan’s Collection *Arabesques* in the Literary and Cultural Context**

The article traces the connection of Serhiy Zhadan’s new collection of short fiction Arabesques with the works of Ukrainian and foreign writers (N. Gogol, M. Khvylovyyi, S. Vasylchenko, E. A. Poe, Ya. Neruda), with the Kharkiv studio theatre, as well as with other works by the author himself.

Key words: *prose, short stories, arabesque, S. Zhadan, collection.*

Крот Д. О.

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник – канд. філол. наук, доц. Краснящих А. П.
<https://doi.org/10.33989/pnpu.791.c3254>*

Міф про Аїда в романі Дж. Фаулза “Колекціонер”

“Колекціонер” (“The Collector”, 1963) – перший роман видатного англійського письменника Джона Роберта Фаулза (John Robert Fowles; 1926–2005) і один з перших постмодерністських творів.

“Колекціонер” неодноразово розглядався з різних боків його поетики зарубіжними та українськими науковцями. Однак міфологічний пласт роману